

Perspectives escèniques a Nova York

New York Stage in Perspective

Boris Daussà

L'anàlisi de les pràctiques escèniques d'una comunitat va íntimament lligada a l'estudi dels seus espais teatrals. Les característiques tècniques, l'equipament i la distribució de l'espai entre públic i espectadors determinen sovint la posada en escena d'un espectacle. Així doncs, els espais escènics esdevenen elements indispensables en l'estudi de la pràctica teatral de qualsevol centre cultural. En concret, la ciutat de Nova York presenta un reguitzell de limitacions i possibilitats derivades dels seus equipaments que cal tenir en compte quan analitzem la dinàmica cultural d'aquest immens centre urbà. A l'hora de valorar la importància i l'impacte dels espais per a la representació, em centraré en la ciutat de Nova York sense ànim de

proporcionar un estudi exhaustiu de les seves estructures arquitectòniques. En descriuré els tipus bàsics i la seva distribució a la ciutat, i analitzaré la seva significació en el panorama teatral de la ciutat. Atès el nombre d'espais teatrals i la diversitat de la pràctica escènica de Nova York, només pretenc oferir una visió global que desperti l'interès i ajudi a la comprensió del panorama teatral novaiorquès, i alhora oferir una eina de reflexió, un mirall on es puguin reflectir les pròpies limitacions i possibilitats en relació amb els equipaments teatrals de la pròpia ciutat.

La manca de disponibilitat d'espais escènics pot provocar una escassa producció teatral; la utilització d'edi-

ficis ja existents pot condicionar la distribució de públic i intèrprets; el disseny dels teatres sovint respon a les necessitats de la pràctica teatral de cada moment. En definitiva, els espais teatrals o bé conformen en bona part la tradició performativa d'una societat, o bé en són el resultat. Fins i tot la mateixa definició de teatre manté una relació estreta amb l'espai on s'esdevé, ja des del terme grec original *θέατρον* (*Theatrón*, indret des d'on mirar) i fins a les definicions acadèmiques actuals. En trobem un clar exemple en la recent publicació de *Theatre Histories*, on Phillip B. Zarrilli esmenta com a primer element de la definició del que ell anomena *cultural performance* (activitat cultural performativa): «**marcs espaciotemporals**. Com que les activitats culturals performatives típicament tenen lloc en moments especials a llocs especials, els espectadors normalment

saben que estan presenciant una funció.»¹ El simple reconeixement del fet teatral va sovint lligat al marc espacial on es duu a terme. D'altra banda, tant la disponibilitat d'espais per a la representació com la configuració arquitectònica d'aquells indrets dedicats exclusivament al teatre donen una valuosa informació sobre el rol social del fet teatral. Tal com apunta Mira Felner a *The World of Theatre*, «L'espai determina la naturalesa de les relacions entre els intèrprets i el públic i entre els membres del públic»,² és a dir, la dinàmica de les relacions que s'estableixen en el marc d'una representació teatral va íntimament lligada a l'arquitectura dels espais teatrals.

La ciutat de Nova York té una història teatral relativament recent en comparació de la majoria de ciutats europees. Tenint en compte que la

primera temporada teatral va tenir lloc els anys 1750-51,³ la vitalitat i importància que ha adquirit des d'aleshores és espectacular. Nova York com a centre cultural és difícil de classificar, i qualsevol intent de generalitzar quedaria massa curt; tanmateix, i amb el perill d'un reduccionisme esbiaixat, intentaré oferir unes pinzellades bàsiques sobre els espais escènics d'aquesta ciutat. Cal tenir en compte en tot moment que l'excepció és més habitual que no pas la norma, i que aquesta classificació no pretén ser categòrica, sinó permetre una visió panoràmica de l'activitat teatral novaiorquesa. Un dels elements bàsics en l'elecció de l'espai teatral adequat és el públic a qui s'adreça cada producció. No només per les preferències d'aquest públic, sinó també perquè això determina una maquinària de producció específica en cada cas, amb pressupostos substancialment diferents. Atenent-me a aques-

ta premissa, procuraré separar la pràctica escènica en quatre grans categories (Broadway, Off-Broadway, Off-Off-Broadway, i espais teatrals no convencionals), tot i que sempre trobarem casos intermedis o que simplement no responen completament al model proposat.⁴

Els teatres de Broadway són els que presenten estructures arquitectòniques més clàssiques a la ciutat de Nova York. Dels 42 teatres que hi ha, només tres tenen una estructura poc convencional, a la grega o d'escenari obert (*thrust stage*, amb públic envoltant tres bandes de l'escenari). Tots els altres ofereixen escenaris amb arc proscènic (a la italiana, o teatres de prosceni). Allotgen produccions dedicades al gran públic, i especialment a turistes de tot el món atrets per la fama teatral de la ciutat. Els preus de les entrades en aquests teatres solen oscil·lar entre els 80 i els 150 dòlars.

¹ ZARRILLI, Prefaci, pàg. 21. Nota: La traducció és meua. En l'original: «**Spatio-temporal frames**. Because cultural performances typically take place at special times in special places, spectators usually know they are watching a performance.»

² FELNER, pàg. 242. Nota: La traducció és meua. En l'original: «Space determines the nature of the relationship between the performers and the audience and among audience members.»

³ Nagler, 512.

⁴ Per a informació més detallada, vegeu la taula 1 (Distribució i tipus d'espai escènic als teatres de Nova York), a la pàgina 38.

Val la pena dedicar un moment a intentar entendre el curiós fenomen dels teatres Off-Broadway i Off-Off-Broadway. Històricament i fins als anys seixanta la majoria de produccions experimentals es duïen a terme en els petits teatres fora del circuit de les grans sales comercials del carrer Broadway, i per tant el terme *Off-Broadway* s'associava amb pràctiques escèniques més avantguardistes. Tanmateix, a principis dels anys seixanta el crític del *Village Voice* Jerry Tallmer va utilitzar per primera vegada el terme *Off-Off-Broadway* per referir-se a aquells teatres amb esperit més experimental (en especial a les produccions al Caffe Cino), com a reacció a la creixent comercialització de les produccions d'Off-Broadway. Avui en dia el terme *Off-Broadway* s'utilitza per a produccions de caràcter professional (amb contractes, salaris estipulats, pressupost per escenografia i producció, etc.) en teatres amb capacitat entre 100 i 500 espectadors. Sovint aquests teatres són una bateria de prova abans d'intentar el salt d'una producció al circuit de Broadway, que comporta pressupostos de milions de dòlars. Tanmateix,

la definició només queda clara amb relació a el sistema de classificació de l'Actors Equity (el sindicat d'actors). El preu de les entrades a les produccions Off-Broadway és molt variable, però sol estar entre els 20 i els 80 dòlars. El terme *Off-Off-Broadway* sol referir-se a produccions de caràcter professional o no (sovint sense guany monetari, o subjecte a l'afluència de públic) en espais amb capacitat generalment inferior a 100 espectadors. Un mateix teatre pot allotjar espectacles considerats Off-Broadway en certes temporades i espectacles considerats Off-Off-Broadway en altres moments. Els preus de les entrades a les produccions Off-Off-Broadway solen ser inferiors als 30 dòlars. Les estructures escèniques dels teatres Off i Off-Off-Broadway són molt més variades, amb una gran quantitat d'espais flexibles (32%) de tipus caixa negra (*black box theatres*, espais sense arranjament fix del públic que permeten una flexibilitat total en l'organització de l'espai escènic i la disposició dels espectadors segons la necessitat de cada producció). Els teatres amb arc proscènic representen el 26% del total, una xi-

fra significativament inferior a la dels teatres de Broadway.

El predomini dels teatres d'arc proscènic a Broadway és aclaparador. Tanmateix, aquí cal considerar dos aspectes bàsics: les produccions milionàries de Broadway solen comportar grans dosis d'espectacularitat, amb escenografies impressionants i efectes escenogràfics espatarrants, i solen anar dirigides a un públic general. L'estructura d'arc proscènic és molt més pràctica per a aconseguir efectes d'il·lusió, ja que la visió frontal permet dissimular amb facilitat maquinària tant per darrere i per sobre de l'arc proscènic com sota l'escenari. Les cametes també proporcionen una fàcil entrada d'elements escenogràfics amagats. D'altra banda, el públic general no sempre està disposat a negociar noves relacions amb l'espai escènic, un dels elements bàsics que proporcionen els teatres de caixa negra. L'objectiu de les produccions de Broadway és atreure un gran públic sense introduir noves convencions escèniques i oferint un gran nivell d'espectacularitat, i en aquest sentit l'arc proscènic es presenta com

l'estructura teatral més adient. Malauradament aquest fet també limita estrepitosament la versatilitat d'aquests teatres. El reclam comercial acaba convertint-se en la sentència de mort de l'experimentació de formes escèniques a Broadway.

Si estenem una mica més l'anàlisi de les estructures teatrals novaiorqueses a l'àmbit de la seva distribució en diferents zones de la ciutat, trobem un fenomen curiós. Dintre dels teatres considerats Off i Off-Off-Broadway, aquells que es troben més a prop de la zona dels teatres comercials de Broadway presenten una major concentració de teatres d'arc proscènic (35%). Cal esmentar que la majoria de produccions presentades en aquest circuit amb intenció de ser captulades a Broadway solen dur-se a terme als encontorns dels teatres de Broadway. Per tant, una major concentració de teatres d'arc proscènic té força sentit. De la mateixa manera, des dels anys seixanta, la zona del sud de la ciutat de Nova York (Downtown) està considerada la zona més dedicada al teatre experimental. És allà on trobem una de les

més baixes concentracions de teatres d'arc proscènica (20%).

Tanmateix, la producció teatral novaiorquesa no es limita a la que oferta en els espais considerats fins ara. A banda dels circuits esmentats, també trobem experiències performatives integrades en indrets específics no dedicats exclusivament al teatre. Es fa difícil englobar en una única categoria totes les produccions que s'esdevenen en espais teatrals no convencionals. Tot i així, en el context d'aquesta anàlisi general de la pràctica teatral de Nova York amb relació als espais per a la representació, em permeto incloure-les en aquesta última categoria d'espectacles representats en espais teatrals no convencionals. Malgrat el caràcter eclèctic d'aquest darrer grup, trobem un punt de cohesió en el fet que l'elecció de l'espai de representació esdevé una opció estètica fonamental de l'espectacle. L'elecció d'un parc, un pont, una parada de metro, la sala d'estar d'un pis particular, les portes d'un centre comercial o una gran corporació esborra tota neutralitat al marc de la representació i li confereix un significat afegit essencial.

Amb el perill de caure en valoracions reduccionistes, entenc que la tendència d'aquestes propostes es dirigeix cap a un teatre amb major contingut polític i social, on la denúncia i la conscienciació solen tenir cabuda.

En un to diferent, no estrictament relacionat amb els espais performatius, cal fer menció de la gran varietat de festivals teatrals de Nova York. En la majoria dels casos, aquests festivals utilitzen teatres dels circuits habituals (Broadway, Off-Broadway i Off-Off-Broadway), a la manera del Festival Grec de Barcelona. Tanmateix, les propostes són més innovadores i sovint inclouen la visita de grups estrangers. En aquest sentit destacaré dos dels molts festivals novaiorquesos, el Lincoln Center Festival i el New York International Fringe Festival, per la seva vocació experimental però també per la seva filosofia diametralment oposada. En el primer cas trobem un festival que centra la seva activitat en el seu teatre del Lincoln Center, amb produccions estrangeres de gran pressupost i de reconeguts grups o creadors internacionals. D'aquesta manera, cada estiu apropa a la ciutat de

Nova York les línies de treball d'altres països. Per altra banda, el New York International Fringe Festival (Festival Internacional Alternatiu de Nova York) s'obre a produccions locals i internacionals de baix cost i ofereix una multiplicitat d'espais de representació d'entre tots els equipaments disponibles a la ciutat.

En definitiva es pot concloure que l'activitat teatral a Nova York presenta una gran diversitat, però se'n poden traçar unes línies bàsiques a partir de l'anàlisi de la quantitat, distribució i tipologia dels espais dedicats a la representació de què disposa. Així doncs, observem que els teatres enfocats al gran públic (Broadway) ofereixen una programació de tipus convencional, sense gaire lloc per a l'exploració de noves relacions entre l'acte performatiu i els espectadors, una tendència que es veu reflectida en la predominància quasi absoluta de teatres de prosceni. Les sales de l'àrea d'influència del circuit comercial amb auditoris de capacitat més reduïda (teatres Off-Broadway del voltant de Broadway) proporcionen una major versatilitat, que permet la presentació

de produccions de caire més avantguardista, amb un clar augment d'espais diferents al teatre de prosceni. Malgrat això, la major concentració d'experiències creatives experimentals o d'avantguarda (el que aquí s'anomenaria *avant-garde* o *fringe theatre*) es dona en els teatres del sud de Manhattan amb una menor capacitat d'espectadors (Off i Off-Off-Broadway, a la zona de Downtown), i això es fa palès en una major disponibilitat d'espais flexibles, amb especial menció a la predominància de teatres de caixa negra. Al mateix temps trobem un esforç acollidor de pràctiques innovadores impulsat per la varietat de festivals que tenen lloc a Nova York, amb cabuda tant per a espectacles de creadors de renom internacional com per a produccions de grups locals i internacionals sense tanta anomenada. Un últim apunt que caldria explorar en ulteriors consideracions sobre l'impuls creador novaiorquès, però que s'escapa de l'abast de la present reflexió, rau en l'ampli ventall d'experiències encaminades al desenvolupament de noves creacions, com les lectures dramatitzades o les presentacions de treballs en progrés.

En qualsevol cas, tot i que la perspectiva aquí presentada queda lluny d'una anàlisi exhaustiva, pot proporcionar una eina de referència en la consideració dels condicionants inherents als equipaments disponibles en el propi entorn teatral.

Boris Daussà Pastor

és actor i creador teatral.

Actualment està cursant un mestratge de teatre a Nova York

Referències bibliogràfiques

FELNER, Mira i ORENSTEIN, Claudia. «Chapter 9, Theatre Spaces and Environments». A: *The World of Theatre*. EUA: Pearson Education Inc., 2006.

NAGLER, A. M. *A Source Book in Theatrical History*. Nova York: Dover Publications Inc., 1952.

PERFORMING ARTS LIBRARY AT LINCOLN CENTER. *Performing Arts - Theatre Collection*. The New York Theatre Experience, Inc. <http://www.nytheatre.com/nytheatre/> (consultat per darrera vegada el 21 de novembre del 2006)

ZARRILLI, Phillip. «Preface». A: *Theatre Histories*. Nova York i Londres: Routledge, 2006.

Lectures recomanades:

WILES, David. *A Short History of Western Performance Space*. Cambridge University Press, 2003.

CARLSON, Marvin A. *Places of Performance: The Semiotics of Theatre Architecture*. Cornell University Press, reedició 1993.

Distribució i tipus d'espai escènic als teatres de Nova York⁵

Tipus de teatres segons mitjans de producció

	Total	Arc proscènic	Caixa negra	Espais flexibles	Escenari obert	Específics / No definites
Teatres de Broadway	42	39 (93%)	-	-	3 (7%)	-
Teatres Off-Broadway i Off-Off-Broadway	178	47 (26%)	56 (32%)	17 (10%)	6 (3%)	52 (29%)

Distribució per zones dels teatres Off i Off-Off-Broadway:

	Total	Arc proscènic	Caixa negra	Espais flexibles	Escenari obert	Específics / No definites
Al voltant de Broadway	68	24 (35%)	16 (24%)	4 (6%)	1 (1%)	23 (34%)
Cap al sud de Broadway	27	8 (30%)	12 (44%)	-	1 (4%)	6 (22%)
Downtown (experimental)	59	12 (20%)	19 (32%)	8 (14%)	3 (5%)	17 (29%)
Uptown - Nord de la ciutat	9	1 (11%)	2 (22%)	3 (33%)	1 (11%)	2 (23%)
Brooklyn	15	2 (13%)	7 (47%)	2 (13%)	-	4 (27%)

⁵ La informació continguda en aquesta taula es basa en la observació directa d'alguns dels espais escènics, en la informació que ofereixen els mateixos teatres en els seus programes i pàgines web, i en les següents fonts: arxiu documental de la Performing Arts Library al Lincoln Center de Nova York i The New York Theatre Experience, Inc. <http://www.nytheatre.com/nytheatre/>

Arc proscènic es refereix als teatres d'estructura clàssica a la italiana. *Caixa negra* es refereix als espais flexibles sense arranjament permanent d'espectadors i escenari. *Espais flexibles* es refereix a altra mena d'espais sense flexibilitat absoluta però que permeten diversos arranjaments. *Escenari obert* es refereix als escenaris amb espectadors disposats a tres bandes de l'escenari (tant a l'aire lliure com coberts). *Específics* es refereix a teatres situats en indrets amb estructures concretes, com esglésies, fàbriques, restaurants, cafès. *No definites* es refereix a teatres dels quals no es disposa suficient informació.